

משה חיים פלח

בגדרי שיעורי ביטול

ביאור לשון רש"י דמבו הנידון אי מזלזלין
באיסורי.

ונראה דהנה לעיל (ז ג) אמר רבי אבהו אמר רבי
יוחנן כל איסורין שבתורה משערינן כאילו
הן צלל וקפלוט אמר ליה רבי אבהו לאבבי
ולשערינהו צפלפלין ותצלין דאפילו צאלף לא
צטלין א"ל שיערו חכמים דאין נותן טעם
באיסורין יותר מצלל וקפלוט, ופירש רש"י שם וזה
לשונו ואכתי לא איפסיק הלכתא צששים עכ"ל,
ומצוהר לכאור' מלשון רש"י דאין זה פלוגתא, אלא
דקודם דאיפסיק הלכתא צשישים הייב דאין לשער
צצלל וקפלוט, אך אחר דאיפסיק הלכתא צששים
מודה אף רבי יוחנן להאי שיעורא דששים, ו"צ
גדר הדברים.

ונראה צביאור הדברים, דהנה הנה ציומא (פ א)
אמר רבי אלעזר האוכל חלב צזמן הזה
לריך שיכתוב לו שיעור שמה יצא צית דין אחר
וירצה צשיעורין מאי ירצה צשיעורין אי נימא
דמחייבי קרבן אכזית קטן והתניא אשר לא
תעשינה צשגגה ואשם השצ מידיעתו מציא קרבן
על שגגתו לא שצ מידיעתו אין מציא קרבן על
שגגתו אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית
גדול אמר רבי יוחנן כו' שיעורים של עונשין הלכה
למשה מסיני, וצירושלמי (פ"א דהגיגה ה"צ) רבי
יוחנן דו אמר כל השיעורין הלכה למשה מסיני
הוי דו אמר מעב כסף ושתי כסף דצר תורה, רבי
הושעיה כדעתיה רבי הושעיה דו אמר האוכל
איסור צזמן הזה לריך לשנות לפניו את השיעורין
שמה יעמוד צ"ד אחר וישנה עליו את השיעורין
ויהא יודע מאי זו שיעור אכל הוי דו אמר ראייה

ההוא פלגא דזיתא דתרצה דנפל צדיקולא
דצשרא סצר מר צר רב אשי לשעוריה
צתלתין פלגי דזיתא אמר ליה אבהו לאו אמינא
לך לא תזלזל צשיעורין דרבנן ועוד האמר ר' יוחנן
חאי שיעור אסור מן התורה, והנה יש לעיין מאי
טעמיה דמר צר רב אשי דסצר לשעוריה צתלתין
פלגי דזיתא, ומבו ענין וגדר הכ שיעורא
דשלושים.

עוד יש לעיין דהנה לקמן צסמוך ההוא דאתא
לקמיה דר' חייה א"ל כלום יש שלשים טעמא
דליכא שלשים הא איכא שלשים משערין אמר ר'
חגיגה גוזמא, ופירש רש"י הא איכא שלשים
משערינן צתמיה וכולי האי מי מזלזלין עכ"ל,
ומשמע דצחמת שייך לדון ולשער צשלושים, אלא
דאין ראוי לזלזל כולי האי וכן הכא קאמר ליה
לא תזלזל צשיעורין דרבנן ו"צ גדר הדברים.

ובזבחים (ע"ח) אמר ר"ל הפיגול והגותר והטמא
צצללן זה צזה ואכלן פטור א"א שלא
ירצה מין על הצירו ויצטלנו שמע מינה תלת ש"מ
איסורין מצטלין זה את זה וש"מ נותן טעם צרוצ
לאו דאורייתא כו' ופריך (שם ע"צ) ונשער מין
צמינו כמין צשאינו מינו דתנן נתערב ציין רואין
אותו כאילו הוא מים, ופירש רש"י שם וזה לשונו
ונשער מין צמינו כמין צשאינו מינו כיון דאיכא
דקיימין אטעמא כל כמה דאיבז טעמא לא צטיל
כי ליכא למיקס נמי אמאי מזלזלינן צאיסורי
למיבדר ולצטלן צרוצ נימא רואין כו' עכ"ל,
ויעיין צתוס' שם דעמדו על לשון רש"י וכתבו וז"ל
אף על פי שהצכיר צקונטרס זלזול איסור אינו
רואה לפרש שמקשה מדרבנן דהא מתניתין
דאורייתא היא וכולה שמעתין כן עכ"ל, ולריך

כל שהיא חכמים הם שאמרו מעה כסף ושתי כסף ע"כ ויעו"ש בכ"ד הירושלמי.

דבאמת אם ישער החכם לצטל צשיעור זה שפיר צטיל, אלא דלא מזלזלין צבאיסורי.

וזהו נמי ביאור דברי רש"י צבאים גבי דינא דרואין אמאי מזלזלין צבאיסורי למיהדר ולצטלן צרוצ נימא רואין כו', דבאמת הך סברה דרואין אינה מכרעת, ומסור ציד חכמים לקצוע דבכה"ג נמי צטיל צרוצ, אלא דפרכי' אמאי מזלזלין צבאיסורי למיהדר ולצטלן צרוצ, נימא רואין.

וזהו נמי ביאור דברי רש"י צבאיסורי דרבי יוחנן דמשערין צבאל וקפלוט, דהך דינא הוי נמי צבאל וקפלוט, וכתב רש"י ד"אכתי לא איפסיק הלכתא צששים" דאחר דאיפסיק הלכתא צששים צאמת נשתנה שיעור צביטול, כיון דמסרו הכתוב לחכמים והשתא נקצע השיעור צששים, ומה"ע ס"ל לרש"י דקפילא לא מהני צלא ס', דשיעורא הוא וקצר האריכו צגדר שיעורא דס' דבכ"ד נראה דהוי שיעור ציטול ואינו משום ציטול הכרת העעס].

ויעוין עוד צרש"י (זו צ) גבי שיעורא דכצשר צלפת וז"ל רואין כאילו הירך לפתות והגיד צשר ואילו היה גותן טעם צשר כשיעור הגיד צלפתות הירך אסור דשיעורין הלכה למשה מסיני וגמירי דבהכי משערין דאף ע"פ שאילו היה צרוצ או קפלוט היה לריך פחות או יותר עכ"ל, ועמדו האחרו' דמאי שייך הלכה למשה מסיני צזה, אף למשנ"ת דאף שיעורי ציטול הוי צכלל דין שיעורין של תורה, ניחא דשייך צזה דין שיעור, ואזיל נמי רש"י לטעמיה (נח א ד"ה ושיבה, קח א ד"ה אי וד"ה אמר ליה) דהא דילפינן מזרוע צשלה הוי ילפתתא גמורה מדאורייתא, ומשום דשיעורי ציטול ל"ה גילוי מילתא צעלמא צאיזה שיעור יהיב טעמא, אלא נאמרה צזה הלכתא דשיעורין.

ומבואר צדברי הירושלמי דרבי הושעיה סבר דכל השיעורין דרצנן נינהו, ומהאי טעמא לריך שיכתוב שמא ישנו צית דין את השיעור מכאן ולהבא ושוצ לא ינטרך להציא קרצן, דמכאן ולהבא הך מעשה אינו מחייב קרצן [ויעוין ציפה עינים (יומא טו)] והנה הא פשיטא דאין הביאור דשיעורין דרצנן ממש, דהא נפק"מ לחיוב קרצן דאורייתא ולכל דיני התורה, אלא שיעורין דרצנן היינו דמסרו הכתוב לחכמים לקצוע השיעור [ויעוין צעירוצין (ד ה) וצסוכה (ו ה) דשיעורין הלכתא נינהו אף צצרכות (מא א) מסיק הני שיעורין צהדיא מי כתיבי אלא "מדרצנן" וקרא אסמכתא צעלמא ואכמ"ל] ומשמע דאיכא שיעורין דלכו"ע מסרן הכתוב לחכמים ונת' צארוך צמקו"א.

ונראה דשיעורי וגדרי ציטול נמי מסרן הכתוב לחכמים [ויעוין צאיסור משהו להראצ"ד דנראה דכיל לשיעורי ציטול עם שאר דיני שיעורין של תורה יעו"ש] וצכלים (פ"ז מ"ו) תנן גבי שיעור צביצה הכל לפי דעתו של רואה, ויעוין צחזו"א (צקונטרס השיעורים) דנמסר לחכמים לקצוע גדרי השיעור והוי צכלל דינא דדעתו של רואה, והרי מבואר צראשונים דדברים הרבה יש שאפי' צי' וכ' אין גותנין טעם, וא"כ אם יצא החכם לשער שיעור ציטול צשלושים שפיר איכא צזה דין ציטול, אלא דאין רואי לזלזל צבאיסורין ולצטלן צשיעור זה, ומר צר רצ אשי סבר דצבאיסורין דרצנן רשאין לזלזל לצטלן צשיעור מועט ואמר ליה אצוב דאף צשיעורין דרצנן אין לזלזל, וכן צההוא דאתא לקמיה דרבי חייה דפרכי' טעמא דליכא שלשים הא איכא שלשים משערין פירש רש"י דכולי האי מי מזלזלין, והיינו

ובעיקר הא דסבר מר בר רב אשי לשטוריה בשלושים, הנה יעוין ברמז"ס (פ"ד מתרומות ה"ח) התרומה ודאה אוסר במאה וספיקה אוסר בחמשים כו' והוא מהירושלאמי (פ"ד מתרומות ה"ז) וחזינן דבספק הקילו דסגי במחלית שיעור ציטול, וציאור הדברים דהא כתב הרמז"ס (פט"ו ממאכלות אסורות ה"ד) מדברי סופרים הכל אסור עד שיאצד דבר האסור מטולס מיעוטו ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת כמו שיתבאר (ה"ה) ובכמה יתערב דבר האסור ויאצד בעולס מיעוטו, כשיעור שנתנו בו חכמים יש דבר ששיעורו צששים ויש ששיעורו במאה ויש ששיעורו

במאתים עכ"ל, הרי דבהא דאצד הדבר בעולס מיעוטו איכא חילוקי דרגות, ובתרומה החמירו להלריך דיאצד במיעוטו צק', אך גם בפחות הרי הוא אצד במיעוטו צשיעור מסוים וכדחזינן דבשאר איסורין סגי צס', אלא דבתרומה החמירו לצטלו טפי, ובספק הקילו דסגי במחלית שיעור הציטול, ונראה דה"נ סבר מר בר רב אשי דבחאי שיעור סגי במחלית שיעור ציטול צס' דהיינו בשלושים [ואולי איבו נמי סבר כרבי יוחנן דחאי שיעור אסור מן התורה, אלא דסבר דאעפ"כ כיון דאינו אלא איסור קלוש סגי לצטלו במחלית שיעור צטול].

בדינא דמין במינו לא בטיל

אמר אציי לא נלרכא אלא לרבי יהודה דאמר מין במינו לא צטיל קמ"ל דכא צטיל כו' והנה במנחות (כג א) אמר רב חסדא נצילה צטילה בשחוטא שאי אפשר לשחוטא שתעשה נצילה ושחוטא אינה צטילה צנצילה שאפשר לנצילה שתעשה שחוטא דלכי מסרחה פרחה עומאתה ורבי חנינא אמר כל שאפשר לו להיות כמוהו אינו צטיל וכל שאי אפשר לו להיות כמוהו צטיל כו' אליבא דר' יהודה וכי קא אמר ר' יהודה מין במינו לא צטיל ה"מ היכא דאפשר ליה למיהוי כוותיה אצל היכא דלא אפשר ליה למיהוי כוותיה צטיל ובהא קא מיפלגי דרב חסדא סבר דבתר מצטיל אזלינן ור' חנינא סבר דבתר צטיל כו' תנן שתי מנחות שלא נקמנו ונתערבו זו צזו כו' צשלמא למ"ד דבתר צטיל אזלינן צטיל הוי כמצטיל דלכי קמין מאידך הוו לכו שירים כי בני אלא למ"ד דבתר מצטיל אזלינן שירים מי קא הוו טיבלא כו' ת"ש תיבלה צקלח צשומשמין ובכל מיני תצלין כשרה מלה היא אלא שנקרחת מלה מתוצלת קא סלקא

דעתך דאפיש לה תצלין עפי ממלה צשלמא למאן דאמר דתר צטיל אזלינן צטיל הוי כמצטיל דלכי מעפשא הוי לה כתצלין אלא למאן דאמר דתר מצטיל אזלינן תצלין מי קא הוו מלה הכא צמאי עסקינן דלא אפיש לה תצלין דרובה מלה היא ולא צטלה דיקא נמי דקתני מלה היא אלא שנקרחת מלה מתוצלת ש"מ.

ודברי הגמ' לריכוס ציאור טובא דהא צכ"ד דאמרינן דמין במינו לרבי יהודה לא צטיל היינו אף היכא דלא מצי למיהוי כוותיה וכגון צסוגיין וצכ"ד וכבר תמהו צזה.

והנה יעוין צש"ת בית אפרים (י"ד סי' סה תשובת צטל מגיני שלמה) שכתב מתחילה דדברי הגמ' התם הוי דוקא צעומאה, דצעומאה אף על גב דחד שמא ועעמא הוי מ"מ כיון דלא אפשר להיות כחצירו הוי מין צשאינו מינו, מה שאין כן לענין איסורא, אך סיים שס וז"ל ומכל מקום לא נתקררה דעתי צזה כיון דלענין מין במינו לא תלי

האיסור החל על החפץ אינו דבר צפני"ע, אלא דעלם הדבר הוי דבר האסור, ויש לומר דצ"ל ל"ש לדון דין ציטול אלא על עגם הדבר, וכיון דעלם הדבר הוי מין צמינו ל"ש ציטול, וכבר ר"י הא דהן חלוקין צדיגס לא מהני כיון דאין הדין דבר צפני"ע, משא"כ צדין ציטול דעומאה, דצפשוטו העומאה הויא דבר נפרד השורה על החפץ (ויעוין צשערי"י ש"ג פ"ח ענין העומאה כפי לשון הש"ס והמשניות משמע שהוא ענין נפרד שהוא נמצא בתוך הדבר הנעמא והמעמא ויעו"ש מש"כ לצ"ח עפ"ז צגדרי ציטול צעומאה) ויש לומר דצ"ל מודה רבי יהודה דמה דהן חלוקין צעלם העומאה והעברה דזה עהור וזה עמא, משוי להו כמין צשאינו מינו, וכצצרת רצנן צתערובת איסור צהיתר, אלא דהיכא דאפשר ליה למיהוי כוותיה אף צכ"ג חשיב כמין צמינו, וכצאיור הר"ן צדינא דדבר שיש לו מתירין.

וכן צשירים וקומץ ועצל דמנחה, דדין הקודש נמי אינו צעלמות החפץ ממש אלא דין נפרד מן החפץ [וציסוד הדין צכל קדושה איכא דין פדיון ואפשר להעתיקה לחפץ אחר] ולהכי מודה ר"י דמה דהן חלוקין צדין הקודש דידהו משוי להו כמין צשאינו מינו [ואף דעיקר דינא דמין צמינו לא צטיל וליף רבי יהודה מדם הפר ודם השעיר י"ל דהתם הנידון לצטל שם דם "שעיר" צשם דם "פר" דתלי צעלמות הדבר ולא את דין הקודש דידיה ואכמ"ל].

וכן צבי מלה מחובלת יש לומר דאין הנידון לצטל שם "לחם" אלא לצטל ייחוד לשם מלה, דהרי צעינן מלה משומרת לשם מלה, והך ייחוד לשם מלה אינו צעלמות הדבר אלא כעין הקדש (מיהו ע"י צרכ"ש גיעוין ס"ו ואכמ"ל) וצדין שאינו צעלמות הדבר מודה ר"י לצצרת רצנן, דחילוק הדין משוי ליה כמין צשאינו מינו.

צעעמא אלא צשמא מה לי עומאה או אסורא עכ"ל.

ויעוין צתשובת הרשב"א (ח"א סי' רפד) דמצואר עיקר הדבר דצברי הגמ' התם היינו דוקא לענין עומאה אך לענין איסור אכילה דנצילה חשיב מין צמינו ואסורה יעו"ש.

ומלבד דהצברים לריכיס ציאור מסצרא, עוד לריך ציאור דהרי להדיא מצואר צסוגיא שם דהוא הדין לענין מנחות תלי חי מלי למיהוי כוותיה, וכן לענין מלה, הרי דלאו לענין עומאה צלחוד הוא.

ונראה צצאיור דהצברים, דהנה צעיקר עעמא דרבי יהודה דמין צמינו לא צטיל ידועים צברי מר"ן צגדריס (צ"ח) וז"ל לפי שכל דבר שהוא דומה לחצירו אינו מחלישו ומצטלו אלא מעמידו ומחזקו ומשום הכי צצורה ליה לרי יהודה צכולהו איסורי דמין צמינו לא צטיל ורצנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין צמינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי שאין ראוי לילך אחר דמיון צעלם אלא אחר חילוקן צאיסור והיתר כו' ולפיכך כל שחלוקין צאיסור והיתר אפי' מין צמינו צטיל דהוה ליה כמין צשאינו מינו [ויעו"ש דציאור דמשום הכי אמרינן דצדבר שיש לו מתירין נעו רצנן משום חומרא דרבי יהודה דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי צאיסור והיתר שברי אף הוא סופו להיות ניתר כמוהו אמרינן שאינו צטל צמינו דאי הכי הוה דמו עוצא חדא שהן שוין צמין ועוד שאינן חלוקים לגמרי צאיסור והיתר עכ"ל ועד"ז נמי מצוארת עיקר הסצרא דסוגיא דמנחות דאפשר לצטל להיות כמצטל ואיפכא].

ומעצה נראה לדון, דשאני דין ציטול דעומאה מדין ציטול דאיסור, דצאיסורין הרי דין